

บทคัดย่อวิทยานิพนธ์

ชื่อเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าโคกใหญ่

อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ผู้วิจัย พรพิศ แสนชัย **ปริญญา** ศศ.ม. (สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา)

กรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์รังสฤกษ์ดี สรรพอาษา ประธานกรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีรชัย บุญมาธรรม กรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประนุช ทรัพย์सार กรรมการ

สถาบันราชภัฏมหาสารคาม 2546

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าโคกใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม 2) เพื่อศึกษาถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าโคกใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม 3) เพื่อศึกษากระบวนการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าโคกใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ศึกษาเฉพาะพื้นที่ 20 หมู่บ้าน ในเขต 5 ตำบลรอบป่าชุมชนโคกใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์หลายรูปแบบผสมผสานกัน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งผู้ทรงความรู้ในหมู่บ้านที่มีส่วนร่วมในการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าโคกใหญ่ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ประจำหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนา ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น 2) คณะกรรมการป่าชุมชนโคกใหญ่ระดับหมู่บ้าน 3) คณะกรรมการดำเนินการเครือข่ายป่าชุมชนโคกใหญ่ 4) ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าโคกใหญ่

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกใหญ่ แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) ปัญหาการทำลายป่า 2) ปัญหาการดำเนินงานและการจัดการป่า กล่าวคือ ปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ทั้งโดยเจตนาและมีได้เจตนา ทำให้ป่าไม้ลดจำนวนลง

อย่างรวดเร็วและกลายเป็นสภาพป่าเสื่อมโทรม ส่วนปัญหาการดำเนินงานและการจัดการป่า แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ 1) ปัญหาที่เกิดจากชาวบ้าน 2) ปัญหาที่เกิดจากคณะกรรมการ องค์กรเครือข่ายป่า 3) ปัญหาจากองค์กรภายนอกชุมชน นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่อง การกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าไม้ไม่ชัดเจน เพราะมีผู้บุกรุกพื้นที่ป่า

แนวทางการแก้ไขปัญหามุรักษ์และพัฒนาป่า แบ่งออกเป็น 2 แนวทางคือ แนวทางแรกโดยผู้นำชุมชน เป็นแกนนำในการอนุรักษ์ป่า สร้างศรัทธาให้ชาวบ้าน สร้าง ความไว้วางใจ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ประชาสัมพันธ์โดยใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อกระตุ้นจิตสำนึก รักและหวงแหนสมบัติของชุมชน แนวทางที่ 2 องค์กรภายนอกชุมชนให้การสนับสนุน ส่งเสริมเป็นที่ปรึกษาแนะนำเพื่อสร้างรูปแบบและแนวทางการอนุรักษ์ป่าที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการดูแลป่า การจัดกิจกรรม การตั้งกฎระเบียบเพื่อการอนุรักษ์ป่า

ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชนโคกใหญ่ ถือเป็นกุศโลบายที่ ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ด้วยการใช้พิธีกรรมทางศาสนา พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ที่ ได้รับความเคารพเชื่อถือ ทั้งจากภวราชการและเอกชน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชาวบ้านเกิด ความเชื่อถือศรัทธา ให้ความสำคัญกลายเป็นจิตสำนึก ให้การเคารพบูชา ถือเป็นสิริมงคล แก่ชุมชนและตนเอง ประกอบด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ คือ การบวชต้นไม้ การทอดผ้าป่าต้นไม้ การสืบชะตาป่า การบวงสรวงดอนปู่ตา

กระบวนการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าไม้ เริ่มจาก กลุ่มผู้นำชาวบ้านที่มีความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ และมีแนวคิดในการอนุรักษ์ป่า ได้ร่วมมือกันศึกษารูปแบบและขั้นตอนการดำเนินงานโดยการเดินทางไปศึกษาดูงานตามที่ ต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์ป่าแล้วช่วยกันวางแผนการดำเนินงานและจัด กิจกรรมการอนุรักษ์ป่าขึ้น เช่น การปลูกป่าและบวชต้นไม้ การทอดผ้าป่าต้นไม้ การสืบ ชะตาป่า การกำหนดเขตป่า การประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนั้นยังมี การอนุรักษ์ป่าให้ขยายไปถึงป่าดอนปู่ตา ป่าวัดป่าและป่าช้าในหมู่บ้านต่างๆที่อยู่รอบพื้นที่ ป่าโดยให้ชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมใน การอนุรักษ์ป่า มีการสรุปผลการดำเนินงาน ขยายผลไปยังเครือข่ายป่าอื่น ๆ ให้เข้ามามี ส่วนร่วมและเป็นเครือข่ายเดียวกับป่าโคกใหญ่เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็ง ของเครือข่ายต่อไป

Title : Local Wisdom and Conservation and Development of the Khoke Yai Forests, Wapi Pathum District, Maha Sarakham Province

Author : Ms. Pornpit Sanchai **Degree :** M. A. (Social Science for Development)

Advisors : Asst. Prof. Rangarit Sappa-asa (Chairperson)
Asst. Prof. Theerachai Boonmatham (Committee member)
Asst. Pranuch Sapsarn (Committee member)
Rajabhat Institute MahaSarakham, 2003

Abstract

The objectives of this research were 1) to study problems and methods to solve the problems concerning the conservation of the Khoke Yai Forest, Wapi Pathum District, Maha Sarakham Province, 2) to investigate the local wisdom of the villagers in conserving the Khoke Yai Forests, Wapi Pathum District, Maha Sarakham Province and 3) to investigate the processes that the villagers used for conserving and developing the Khoke Yai Forests, Wapi Pathum District, Maha Sarakham Province. The research sites were 20 villages in 5 sub-districts surrounding the Khoke Yai Forests, Wapi Pathum District, Maha Sarakham Province.

The data were collected by integrated means. The samples consisted of : 1) formal and informal leaders including local scholars who took part in adopting local wisdom for conserving the Khoke Yai Forests - village headmen, assistants to the headmen, members of Sub-district Administration Organization, religious leaders, senior villagers and local scholars, 2) the Village Committee on Khoke Yai Community Forests, 3) Operating Committee on the Networked Khoke Yai Community Forests and 4) villagers who took part in conserving and developing the Khoke Yai Forests.

The findings revealed that the problems concerning the conservation of the Khoke Yai Forests were divided into two categories, namely, 1) forest destruction and 2) problems on operations and management of the forests which included illegal logging intentionally and unintentionally which caused a decrease of forested

lands and desolate areas. The problems on operations and management of the forests were divided into 3 categories : 1) the problems caused by villagers, 2) the problems caused by the Committee on the Networked Khoke Yai Community Forests and 3) the problems caused by external sectors. Besides, there were problems on unclear boundary of the forests because of forest encroachers.

There were two solutions to the problems on conserving and developing the forests. The first solution was by having community leaders lead the conservation by creating faith and trust in community leaders, disseminating information, making public relations campaigns through local media in order to stimulate love and awareness of an importance of community properties. The second solution was by having external sectors promote and support the conservation as well as giving advice and suggestions to formulate clear models and concrete forest conservation methods such as setting up a committee on forest conservation, organizing activities and drafting rules and regulations on forest conservation.

The local wisdom used in conserving and developing the Khoke Yai Forests was inherited from ancestors through religious rites, monks, local scholars or respected persons from both government and private sectors with the purposes of creating faith and awareness leading to worship which was taken as auspicious matters for villagers and their communities. The rituals comprised, for instance forest ordination, forest Thod Pha Pa (a merit -making for donations for forest conservation), Suep Cha Ta Pa (lengthening the life of forest) and Don Pu Ta celebrations.

The processes that the villagers adopted to conserve and develop the forests arose from the community leaders who were educated, capable, dedicated and conservation-minded cooperatively studied the models and steps in operations by taking study visits at different sites which were known successful in forest conservation. The next steps were planning and organizing activities to conserve forests such as tree planting, tree ordination, tree Thod Pha Pa, Suep Cha Ta Pa, making clear forest boundary and public relations campaigns in different forms.

Besides the conservation was expanded to cover Don Pu Ta forests, forests belonging to Forest Temples and village cemeteries surrounding the forests by assigning the community and government and private organizations to participate in the conservation projects. There were a follow-up session to give a report on the implementation , an expansion of the projects and an establishment of a network with other forest areas to cooperate with the Khoke Yai Forests in order to increase the conservation potentials and strengthen the network.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University